

روش تنظیم محتوی (۶)

کلاسداری کودکان و نوجوانان

روش تنظیم محتوا (۶)

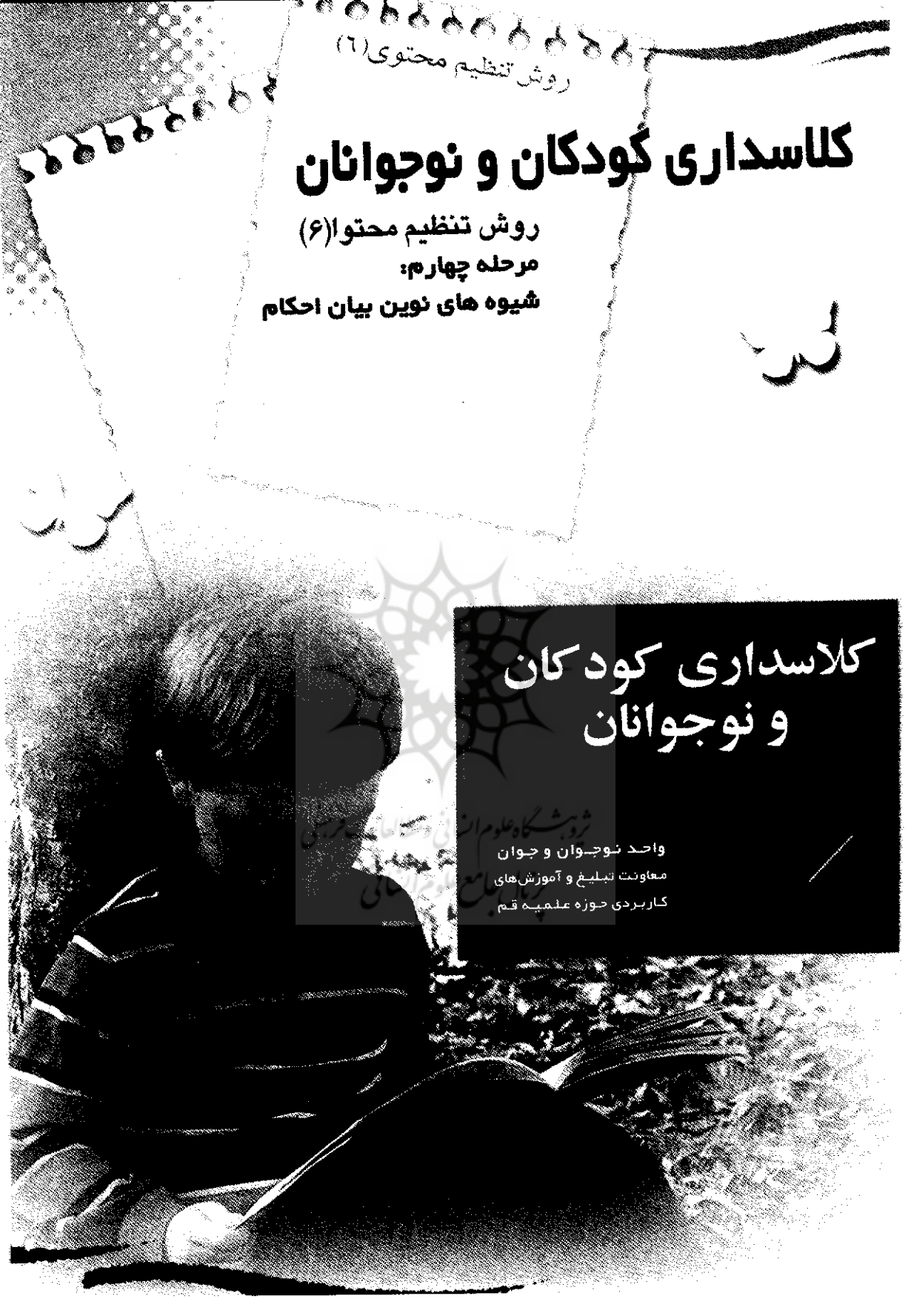
مرحله چهارم:

شیوه های نوین بیان احکام

کلاس

کلاسداری کودکان و نوجوانان

واحد نوجوان و جوان
معاونت تبلیغ و آموزش های
کاربردی حوزه علمیه قم

مقدمه

یکی از مهمترین اصول آموزش و تدریس احکام ایجاد انگیزه و علاقه در کودکان، نوجوانان و جوانان است، چرا که ممکن است برخی از دانش‌آموزان - که در جلسات احکام شرکت می‌کنند - دارای انگیزه‌ای ضعیف و یا حتی بی‌انگیزه برای فراگیری احکام باشند، از این رو مربی محترم باید در همان جلسات نخستین بویژه جلسه اول چنان انگیزه و علاقه‌ای برای فراگیری احکام ایجاد کند که دانش‌آموزان تشنه بیان احکام توسط او باشند.

هیچ‌گاه نباید احکام الهی را برای کودکان و نوجوانان در الفاظی پیچیده و دور از ذهن بیان نمود، چرا که امیرالمؤمنین علیه السلام می‌فرماید: «أَبْلَغُهُ مَا سَهَّلَ عَلَى الْمَنْطِقِ وَخَفَّ عَلَى الْفِطْنَةِ»^۱ سخن رسا آن است که به آسانی بر زبان جاری شود و براحتی فهمیده گردد.^۲ دوری از بکارگیری اصطلاحات پیچیده فقهی که به علت نامأنوس بودنشان کودکان و نوجوانان را در

تدریس و آموزش احکام برای نوجوانان و جوانان لازم و ضروری است، اما اگر مربی آموزش لازم را ندیده و از توان بالائی در این زمینه برخوردار نباشد، تدریس و آموزش احکام برای دانش‌آموزان حالتی خشک و خسته‌کننده به خود می‌گیرد؛ به طوری که آنان برای فراگیری احکام و مسائل شرعی علاقه چندانی از خود نشان نمی‌دهند.

در سبیره و روش عملی معصومین علیهم السلام - که بهترین راهکار در این زمینه است - می‌توان به وضوح نوآوری و استفاده از شیوه‌های مختلف در ارائه احکام الهی را مشاهده نمود. به عنوان مثال، سلمان فارسی می‌گوید: همراه با رسول خدا صلی الله علیه و آله در سایه درختی نشسته بودیم، حضرت شاخه‌ای از آن درخت را تکان دادند - به طوری که برگ‌هایش ریخت - و بعد فرمودند: آیا نمی‌پرسید که چرا این کار را انجام دادم؟ و سپس ادامه دادند: «مؤمن وقتی نماز می‌خواند گناهانش همچون برگ‌های درخت می‌ریزد.»^۱

۱. قرآن و تبلیغ، ص ۱۷۴.

۲. معجم الالفاظ غررالحکم، ص ۱۱۱.

روحی و سنی کودکان، نوجوانان و جوانان باشد می‌پردازیم.

۱- بیان احکام در قالب سؤال‌های

هوشی

کلیه مسائل شرعی که چند شرط یا مورد دارند را می‌توان با این شیوه، عرضه نمود. نحوه اجرای برنامه در این شیوه به این صورت است که چند مورد یا چند شرط یک حکم شرعی بیان می‌شود و به گونه‌ای سؤال طراحی می‌شود که نوجوانان و جوانان با بیان حتی یک شرط یا مورد از شروط و موارد مطرح شده به جواب برسند. این شیوه از چند جهت مفید است:

۱- موجب مشارکت مخاطبان در بحث می‌شود.

۲- موجب تکرار شروط و موارد گفته شده توسط مخاطبان می‌شود و این تکرار باعث بهتر جاگرفتن مباحث در ذهن نوجوانان و جوانان است.

۳- بچه‌ها برای پیدا کردن جواب، به مربی یا بزرگترهای خانواده و یا رساله‌های عملیه مراجعه می‌کنند و

فهمیدن به زحمت می‌اندازند و در نتیجه آنان بیان احکام را درسی ناخوشایند می‌پندارند، یکی از رموز موفقیت در این عرصه است.

امیرالمؤمنین علیه السلام در این زمینه چه زیبا فرموده‌اند که «أَحْسَنُ الْكَلَامِ مَا لَا تَمُجُّهُ الْأَذَانُ وَلَا يَتَعَبُ فَهْمُهُ الْأَفْهَامُ»^۱ آراسته‌ترین سخن آنست که برای گوش‌ها، ناخوشایند [و نا آشنا] نباشد و فهم آن برای فهم‌ها رنج آور نبوده [و افراد در فهم آن به زحمت نیفتند].»

استفاده از شیوه‌ها و روش‌های نو و جذاب می‌تواند، مربیان محترم را در رسیدن به هدف فوق یاری رساند.

حضرت امام رضا علیه السلام در این باره چه زیبا فرموده‌اند که: «هر کس در پی کاری از راه و روش آن رود نمی‌لغزد و اگر بلغزد راهکار رهائی‌اش را نیز بیابد.»^۲

قالب‌ها و شیوه‌های آموزش

احکام

در این نوشتار برای بالا بردن سطح کیفی آموزش احکام و موفقیت بیشتر در آن، به بیان چند قالب و شیوه آموزشی احکام که متناسب با شرایط

۱. همان، ص ۴۶۴.

۲. بحار الانوار، ج ۷۱، ص ۳۴۰.

زمینه خوبی برای بیان احکام در جلسه بعد و ماندگاری مسأله در ذهن فراهم می‌گردد. در ذیل به چند نمونه از اجرای برنامه به این شیوه اشاره می‌شود:

نمونه اول: علی و جواد از اصفهان به تهران رفته‌اند، در هنگام فرارسیدن وقت نماز ظهر و عصر، علی نماز ظهر و عصر خود را دو رکعتی - یعنی شکسته - می‌خواند ولی جواد چهار رکعتی. چرا؟

- شاید فکر می‌کنید جواد خانه‌اش در تهران است و پدر و مادرش در آنجا زندگی می‌کنند، اما این طور نیست. - یا فکر می‌کنید جواد برای فرار از انجام دستور الهی به تهران می‌رود، اما این طور نیست.

همه جواب‌های شما درست است اما هیچکدام از این‌ها نیست، پس چرا جواد نماز خود را چهار رکعتی می‌خواند؟

جواب: نماز مسافر با ۸ شرط شکسته است و در مسأله فوق به برخی از آن‌ها اشاره شده است. (موارد مبتلا به دیگر را مخاطبین با کمک مربی

مطرح می‌نمایند).

نمونه دوم: فاطمه برای دیدن دوستش زهرا به خانه او رفت. هنگام فرارسیدن وقت نماز، فاطمه تیمم کرد و زهرا وضو گرفت. چرا؟

- شاید فکر می‌کنید برای زهرا آب به قدر وضو بوده ولی برای فاطمه نه، اما اینطور نیست.

- یا ممکن است بگویید فاطمه بر اثر کهولت سن (پیری) و یا ترس از جانور و یا دزد تیمم کرده، اما اینطور نیست.

- یا به نظر می‌رسد که به وسیله استعمال آب مرض یا عیبی در فاطمه پیدا می‌شود، یا مرضش طول می‌کشد، یا شدت پیدا می‌کند، یا به سختی معالجه می‌شود، اما این طور نیست.

همه جواب‌های شما درست است، اما هیچکدام از این‌ها نیست. پس چرا فاطمه تیمم کرده است؟

جواب: در هفت مورد به جای وضو می‌توان تیمم کرد، در این‌جا فقط به چهار مورد آن اشاره شده است.

۲- شیوه توضیحی

در این شیوه، نکته‌هایی از احکام

که کودکان، نوجوانان و جوانان آنها را نمی‌دانند ولی مدعی دانستن آنها هستند، توضیح داده می‌شود. نمونه‌هایی از این نکته‌ها در ذیل آورده می‌شود.

نکته اول: بعضی از مراجع بزرگوار تقلید مانند امام علیه السلام چگونگی مسح سر را - حتی در حال اختیار نه اضطرار - به ده صورت جایز می‌دانند:

۱- با دست راست

۲- با دست چپ

۳- از بالا به پایین

۴- از پایین به بالا

۵- با داخل و کف دست

۶- با بیرون و پشت دست

۷- با ساعد و فاصله میان مچ

دست تا آرنج

۸- به صورت طولی و عمودی

۹- به صورت عرضی و افقی

۱۰- به صورت زیگزاگ.^۱

نکته دوم: برخی گمان کرده‌اند اگر

هنگام مسح سر، دست وضو گیرنده با رطوبت و تری پیشانی او تماس پیدا کند و مخلوط شود، وضوی او باطل است و حال آن که طبق نظر اکثر مراجع

مسأله دو صورت دارد:

۱- اگر مسح پا با همان قسمت از دست که با آب پیشانی تماس پیدا کرده و مخلوط شده است انجام شود، در این صورت وضو باطل است.

۲- چنانچه مسح پا با قسمت دیگری از دست که با آب پیشانی تماس پیدا نکرده و مخلوط نشده است انجام شود، وضو صحیح است.^۲ (مثلاً کف دست تماس پیدا کند ولی انگشتان تماسی نداشته باشند که در این صورت با انگشت می‌تواند مسح کند.)

نکته سوم: هنگامی که از مردم پرسیده می‌شود اگر بچه‌ای مهر نماز را از جلوی نمازگزار بردارد و وظیفه نمازگزار چیست؟ گاه پاسخ می‌دهند: بساید به پشت دست یا ناخن‌هایش بویژه ناخن شست سجده کند و نماز بخواند و حال آنکه مرحوم امام علیه السلام و بسیاری از مراجع دیگر می‌فرمایند که وظیفه او به ترتیب زیر است:

اول: اگر چیزی که سجده بر آن صحیح است مثل کاغذ و... همراه دارد

۱. عروة الوثقی، ج ۱، ص ۲۰۹، مسأله ۲۴.

۲. دفتر امام خمینی علیه السلام، بخش استفتاءات.

به آن سجده کند.

دوم: اگر چیزی در دسترس نباشد و وقت نماز هم تنگ نباشد باید نماز را بشکند و مهر تهیه کند و نماز خود را بخواند.

سوم: اگر وقت تنگ است به حدی که اگر نماز را رها کند، نماز قضا می‌شود، باید به لباسش که از پنبه یا کتان است سجده کند.

چهارم: اگر لباسش از چیزی غیر از پنبه یا کتان است باید به آن سجده کند.

پنجم: اگر آن هم ممکن نباشد، به پشت دستش سجده کند.

ششم: اگر آن هم امکان ندارد، باید بر چیزی معدنی مانند انگشتر عقیق سجده کند. (پس چیزی به نام ناخن شست برای محل سجده در این مورد وجود ندارد.)

قابل توجه: در فرض مسأله، اگر فرصت هست و مهر به فاصله نزدیکی مثل یک یا دو قدمی پرت شده است، نمازگزار باید بدون گفتن ذکر و بارعایت جهت قبله (در صورتی که امکان دارد) و نگفتن ذکرهای نماز به طرف مهر نماز حرکت کند

و سپس به نزدیک آن که رسید، نمازش را ادامه دهد و هنگام سجده، بر آن سجده کند.^۱

شایان ذکر است در صورتی که بخواهیم این نکته‌ها را برای نوجوانان و جوانان بازگو کنیم در حالی که حضور بزرگترها در بین آنها در اکثریت است، حتماً مأخذ و نشانی آنها را در نظر داشته باشیم تا پذیرش این گونه مسائل برایشان پیچیده و سخت نباشد، گرچه به تجربه ثابت شده است که شنیدن این نکات برای فراگیران بسیار جاذب و جالب است و انگیزه بسیار زیادی برای ادامه بیان احکام در آنها ایجاد می‌کند. البته این نکته را برای دانش‌آموزان یادآور می‌شویم که هر مقلدی باید پس از آگاهی یافتن از فتوی و نظر مرجع تقلید خویش و مطابق بودن آن با نکته‌های یاد شده، به آن عمل کند، مگر در مواردی که این نکات مورد اتفاق نظر همه مراجع تقلید بوده است.

۳- شیوه القاء غیر مستقیم (بیان

احکام در قالب داستان)

با توجه به شرایط سنی، زمان و مکان،

۱. توضیح المسائل مراجع، ص ۵۵۴، مسأله ۱۰۸۷؛ العروة الوثقی، ج ۱، ص ۷۲۳.

گذاشته می‌شود. بعنوان مثال در داستان زیر به آموزش سه نکته مهم برای کودکان و نوجوانان پرداخته شده است:

۱- نحوه تطهیر نمودن و آب کشیدن عضوی که زخم شده و یا به هر نحو دیگری نجس شده است.

۲- نجس شدن جائی از بدن - که تر می‌باشد - با تماس پیدا کردن با اشیاء نجس.

۳- بکار گرفتن فکر و حس کنجکاوی بچه‌ها برای جواب دادن به مسأله سوم که به صورت سؤال در پایان داستان آمده است.

داستان سعید و انگشت کوچکش

سعید در حالی که مادرش مشغول خیاطی بود، به او رو کرد و گفت: مادر! اجازه بده بروم با بچه همسایه بازی کنم. مادر گفت: چون پسر همسایه کم ادب است اجازه نمی‌دهم، سعید گفت: پس اجازه بده او به منزل ما بیاید، مادر با بی حوصلگی گفت: فرقی نمی‌کند، نه نه نه، هنوز نمی‌دونی معنای نه یعنی چه؟ در همین حال بود که حواس مادر سعید پرت شد و نخ از سوزن خیاطی بیرون آمد، مادرش سخت درگیر نخ کردن سوزن گشت و او آهسته آهسته از اتاق بیرون آمد و بعد از طی کردن پله‌های ایوان، خودش را به

در بیان احکام برای کودکان و نوجوانان گاه روش مستقیم و گاهی روش غیرمستقیم کارآئی بیشتری دارد. با توجه به سیره عملی معصومین علیهم‌السلام در استفاده از روش غیرمستقیم (به عنوان نمونه: آموزش غیرمستقیم وضو به یک پیرمرد توسط امام حسن و امام حسین علیهم‌السلام) و تأکید فراوان روان‌شناسان بر این روش و گفته‌هایی همچون «الْكُنْيَايَةُ اَبْلَغُ مِنَ التَّضْرِيحِ؛ کنایه [و غیرمستقیم گویی] از صراحت، رساتر است»، استفاده از روش غیرمستقیم در بیان احکام مورد تأکید و ترغیب قرار می‌گیرد. استفاده از شعر، خاطره، شرح حال دیگران، معما، فیلم، نمایش، داستان و مانند آن می‌تواند از مصادیق روش‌های غیرمستقیم بیان احکام به شمار آید. در اینجا به جهت اختصار فقط به روش داستانی می‌پردازیم.

روش داستانی از دلنشین‌ترین روش‌های ارائه احکام شرعی به کودکان و نوجوانان است. اکثر احکام مورد نیاز کودکان و نوجوانان را می‌توان به این شیوه عرضه کرد. نوعاً نتیجه‌گیری از مطالب و احکام مطرح شده در قالب و شیوه داستانی، به عهده خود کودکان و نوجوانان

خلاصه، سعید پایش را شست و آمد
 درب اتاق که داخل شود، اما دوباره صدای
 مادر بلند شد که: نیا که پایت نجس می‌شود.
 سعید که حساسی گیج شده بود اعتراض کرد
 و گفت: اول گفתי فرش نجس می‌شود،
 حالا می‌گوئی پایت نجس می‌شود؟ مادر
 رو به سعید کرد و گفت: چون علی کوچولو
 نم‌پس داده و قبلاً فرش را مین‌گذاری
 کرده، فرش نجس است، اگر بیایی پایت
 نجس می‌شود. سعید که اینجا هم بنای
 مخالفت داشت گفت: نه، من خودم دیدم
 پدر روی همین فرش نماز می‌خواند، پس
 یا فرش نجس نیست یا اگر فرش بگفته شما
 نجس است، پس نماز پدر باطل است. اما
 بچه‌ها! فرش نجس بود، نماز پدر سعید هم
 درست. چرا؟

۴- شیوه پرسش و پاسخ

یکی از راه‌های ایجاد انگیزه، بیان
 معارف دینی به روش پرسش و پاسخ است
 به طوری که با طرح سؤال، انگیزه جواب
 خواهی در وجود کودکان و نوجوانان
 ایجاد شود و با آوردن جواب آن، در مسیر
 تربیتی و دینی هدایت و آماده عمل به
 احکام مورد نیازشان شوند.
 در کلاس‌داری کودکان و نوجوانان و

نزدبانی که زیر درخت‌های انگور حیاط
 بود رساند. نزدبان را برداشت و به سینه
 دیوار گذاشت که بچه همسایه را صدا بزند.
 پاهایش را بلند کرد، از پله اول گذاشت پله
 دوم و از پله دوم هم بلند کرد به جای پله
 سوم گذاشت پله چهارم، دست‌هایش را
 گرفت لبه دیوار، می‌خواست یا الله بگوید
 که از آن بالا کله شد پایین و انگشت کوچک
 پایش حساسی زخم شد و پایش درد گرفت.
 سعید گریه کنان و لنگان لنگان آمد
 وارد اتاق شود که مادر گفت: نیا که فرش را
 نجس می‌کنی. سعید گفت: پس چه کنم؟
 مادر گفت: برو پاتو آب بکش و بعد بیا. تا
 مادر این جمله را گفت، گویا یک پتک
 صدمنی محکم تو فرق سعید کوبیدند. برق
 از چشمانش پرید، شروع کرد به گریه و ناله
 و التماس که مامان جون! من پایم را دوست
 دارم و نمی‌خواهم با آب بکشم. سعید که
 در هیچ کاری از خود دقت نشان نمی‌داد،
 اینجا هم فکر کرد که حالا باید پایش را قطع
 کند و یک طرف ترازو بگذارد و یک طرف
 دیگر هم به جای سنگ کیلو آب بگذارد و
 پایش را با آب کیلو کند. مادر با هزار
 زحمت یادش داد که چگونه باید پای
 نجس را آب بکشد.

باشیم.

نمونه‌ها

نمونه اول: بلوغ به چه معناست؟ بالغ یعنی رسیده، چی رسیده؟ وقت تکلیفش رسیده؛ یعنی مسؤولیت بزرگی پیدا کرده، ارزش پیدا کرده که مورد خطاب «یا اَیُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا» قرار گیرد، همانطور که حضرت زهرا علیها السلام و حضرت علی علیه السلام، پدر، مادر، معلم و خواهر و برادر بزرگتر را با این آیه خطاب می‌کنند. از این پس شما هم خانم و آقا شده‌ای و مورد خطاب خداوند هستی، یعنی یک مخاطب «یا اَیُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا» فاطمه زهرا علیها السلام و یکی پدر و یکی مادر و معلمت و یکی هم تو هستی و از این نظر با بقیه هیچ فرقی نداری.

حالا که به سن تکلیف رسیده‌ای، حضرت علی علیه السلام می‌فرماید: وقت خودت را به سه قسمت تقسیم کن: ۱- عبادت؛ ۲- کار؛ ۳- استراحت و بازی.^۱ یکی از علمای بزرگ دین به نام سید بن طاووس به فرزندش می‌فرماید: «فرزندم! خدا را شکر کن که افتخار عبادت به درگاهش را به تو داده است و هر سال در

بخصوص جوانان، جذب کردن مخاطب پیش از بیان احکام بسیار اهمیت دارد و جذب نمودن این قشر غالباً زمینه سازی می‌خواهد. بکارگیری روش پرسش و پاسخ این زمینه را به شکل مطلوبی فراهم می‌سازد.

بعلاوه، این روش یکی از بهترین روش‌ها برای استفاده به موقع از توان فکری و اندوخته‌های علمی متریبان نیز هست.

توجه به این نکته ضروری است که در این شیوه آموزشی، تدریجی سؤال نمودن و حرکت از مطالب آسان و مورد نیاز به سوی نکات مهمتر در بیان احکام کاملاً ضروری است و حتماً باید سطح فکر، قدرت فهم و شرایط سنی، علمی، فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی کودکان و نوجوانان را در نظر گرفت. در اینجا فرض را بر بیان احکام برای نوجوانانی قرار می‌دهیم که تازه پا به سن بلوغ می‌گذارند، و به عنوان نمونه سؤالاتی را با معیارهای فوق مطرح نموده و در جواب‌ها از نکات تربیتی و احادیث ائمه علیهم السلام و سخنان بزرگان دین نیز استفاده می‌نمائیم تا ضمن بیان احکام، از موعظه و نصیحت آن‌ها نیز غافل نشده

۱. بحارالانوار، ج ۷۷، ص ۷۳.

چنین روزی که مکلف شده‌ای جشن بگیر
و خدا را شکر کن.»^۱

نمونه دوم: مکلف کیست؟ کسی که
باید به گلبرگ تکلیف عمل کند، گلی را در
نظر بگیرد که پنج برگ دارد، مکلف معنای
این ۵ برگ را باید بداند.

۱- واجب؛ یعنی چه؟ یعنی باید، مثل
حجاب و نماز که انجام آن‌ها لازمه رسیدن
به سعادت است.

۲- حرام؛ یعنی؟ ممنوع و نباید، مثل
غیبت و دروغگوئی که انجام ندادن و ترک
آن‌ها باعث رسیدن به سعادت و خوشبختی
است.

۳- مکروه؛ یعنی؟ ناپسند، مثل
خوردن غذای داغ که انجام دادنش مانع
رسیدن به درجات برتر سعادت است.

۴- مستحب؛ یعنی؟ بهتر، مثل شستن
دست‌ها پیش از غذا که انجام آن درجات
سعادت و جایگاه بهشتی انسان را افزایش
می‌دهد.

۵- مباح؛ یعنی؟ مساوی، مثل
دوچرخه سواری و راه رفتن که سرانجام
آن تأثیری در تسریع یا کندی حرکت به
سوی سعادت انسان ندارد.

نمونه سوم: شرایط تکلیف کدام

است؟

الف - بلوغ: رسیدن به توان جسمی
لازم برای انجام تکلیف‌های الهی؛
ب - عقل: که مبنای محاسبه همه
تکلیف‌های الهی و کیفر و پاداش اعمال

۱. کتاب برنامه سعادت، ص ۱۱۳، ترجمه کتاب
کشف البهجة لثمره المهجة از سید بن طاووس.
وی در یکی از فرازهای این کتاب خطاب به
فرزندش «محمد» چنین می‌گوید:

«چون به سن و سالی که خداوند جل جلاله تو را
به کمال عقل مشرف فرماید برسی و صرحیت
مجالست و مکالمه و مواجهه با حضرتش را به تو
عنایت فرماید و اهمیت دخول در ساحت قدس
حضرتش را به اطاعت و بندگی به تو مرحمت
نماید، آن روز را در نظر بگیر و تاریخ آن را
محفوظ دار و آن را از افضل اوقات و بزرگترین
اعیاد خود قرار ده و در هر سال در آن روز تجدید
شکر الهی نما و در راه حضرتش صدقه بده و
بیش از پیش به خدمات و طاعات خداوند جل
جلاله که عقل گرانها را به تو عنایت فرموده است
و به شرف دنیا و آخرت تو را دلالت و راهنمایی
فرموده است، قیام نما.»

همچنین سید بن طاووس، به آماده نمودن دختر
خویش قبل از بلوغ اشاره می‌نماید و در ادامه
خطاب به فرزندش (محمد) می‌گوید: «بدانکه
من خواهرت (شرف الاشراف) را کمی قبل از
بلوغ حاضر نموده و آنچه را درباره او به نظر
رسید، از شرافت دادن خداوند او را به اذن در
خدمت و اطاعت خود، از کم و زیاد برای او بیان
نمودم که شرح آن را در کتاب «البهجة لثمره
المهجة» ذکر کرده‌ام.»

(برنامه سعادت، ص ۱۱۲)

است؛

ج - قدرت: امام علی علیه السلام می فرماید: نماز هنگامی بر مکلف واجب می شود که درک کند. (دختر ۹ ساله و پسر ۱۵ ساله) و روزه هنگامی بر او واجب می شود که طاقت داشته باشد.^۱

نمونه چهارم: دخترها و پسرها اولین روز تکلیف شرعی خود را چگونه باید بدست آورند؟

هر سال قمری ۳۵۴ روز و ۶ ساعت است که ۱۰ روز و ۱۸ ساعت کمتر از سال شمسی می باشد. باکم کردن ۹۶ روز و ۱۸ ساعت از ۹ سال شمسی، ۹ سال قمری که تقریباً ۸ سال و ۸ ماه و ۲۳ روز شمسی می باشد بدست می آید و باکم کردن ۱۶۱ روز و ۶ ساعت از ۱۵ سال شمسی، ۱۵ سال قمری که تقریباً ۱۴ سال و ۶ ماه و ۱۸ روز شمسی خواهد بود بدست می آید.

۵- شیوه یادگیری فردی یا قالب

مسابقات حضوری

قالب مسابقه یکی از شادترین و جذابترین شیوه های بیان احکام است و تدوین آسان و اجرای شاد آن باعث می شود جلسه احکام برای مربی و متربی دلپذیرتر برگزار گردد. کودکان و نوجوانان

دوست دارند با آنها به زبان ساده، گیرا، صمیمی، دوستانه و سینه به سینه سخن گفته شود، از نظر شخصیتی از حساسیت فوق العاده ای برخوردارند، بسیار جستجوگر و خریدار سخنان تازه و رفتارهای عاطفی اند، دوست دارند به آنها فرصت سؤال کردن، جواب دادن، اعتراض و گاه مخالفت داده شود.

قالب مسابقه از جمله قالب های سخن گفتن با زبان آنهاست و به علت شرایط سنی خاص، زمینه پذیرش روانی آنها را نسبت به سایر روش ها بیشتر می کند. برای کودکان و نوجوانان، سخن گفتن بسیار مهم است و در این شیوه به این نیاز آنها به شکل دلپذیری پاسخ داده می شود و پذیرش احکام را برایشان مطلوب می سازد.

نمونه های متعددی از مثال های این شیوه را در مرحله سوم از این سلسله مقالات تحت عنوان «مسابقات احکام» ذکر نمودیم و نحوه اجرای آن را توضیح دادیم.

۶- شیوه تقریر و تحریر یا بیان

احکام در قالب جزوه درسی

۱. مکارم الاخلاق، ص ۲۲۲.

سلسله مباحث بیان کردیم و در اینجا فقط ۳ درس را به عنوان نمونه مباحث احکام مورد نیاز و قابل فهم کودکان و نوجوانان که ویژگی‌ها و شرایط مذکور نیز در آنها رعایت شده باشد، ارائه می‌نماییم.

نمونه‌ها:

درس اول: احکام سلام کردن

- ۱ - سلام کردن به دیگران مستحب، ولی جواب آن واجب است.
- ۲ - سلام کردن به کسی که در حال خواندن نماز می‌باشد مکروه است.
- ۳ - اگر کسی به نمازگزار سلام کند، باید پاسخ او را بدهد.
- ۴ - کسی که نماز می‌خواند جایز نیست به دیگران سلام کند.
- ۵ - سلام را باید فوراً جواب داد و اگر کسی عمداً جواب سلام را تأخیر بیندازد گناه کرده است.
- ۶ - اگر دو نفر همزمان به یکدیگر سلام کنند بر هر یک واجب است که جواب سلام دیگری را بدهد.
- ۷ - مستحب است در غیر حال نماز جواب سلام را بهتر از آن بدهند.^۱

با توجه به اینکه کودکان، نوجوانان و جوانان از نخستین ساعات ورودشان به مراکز پیش دبستانی تا آخر دانشگاه، تقریباً همه دروس آموزشی خود را به صورت مکتوب در کتاب یا جزوه دریافت می‌کنند و ذهن آن‌ها با این شیوه انس گرفته است، یکی از بهترین قالب‌ها برای ارائه احکام به کودکان و نوجوانان، قالب جزوه یا کتاب درسی است. تهیه متن درسی با در نظر گرفتن امکان عمل، نیاز زمان تدریس، سطح فکر، قدرت فهم و شرایط سنی و جنسی، علمی، فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی کودکان و نوجوانان، یکی از شاخصه‌های مهم برای بالا رفتن کیفیت آموزش و تدریس احکام است.

صحبت کردن و بیان نمودن احکام برای کودکان و نوجوانان بدون متن درسی، هرگز برایشان جدی نخواهد بود، زیرا آنان این درس‌ها را با درس‌های مدرسه‌ای خود مقایسه می‌کنند و با خود به این باور می‌رسند که آنچه در کتاب و مدرسه خوانده‌اند درس است و بقیه صحبت و حرف می‌باشد.

نکات ضروری برای تهیه و تدوین

اینگونه جزوات را در مرحله دوم از این

۱. العروة الوثقی، ج ۱، ص ۷۱۵، مسألة ۱۷ تا ۴۱.

۱- صدقه یک کار مستحبی است که در آیات و روایات تأکید بسیاری نسبت به آن شده و ثواب بیشماری برای آن بیان گشته است.

۲- صدقه در دنیا مانع پیشامدهای ناگوار و در آخرت موجب بخشش گناهان بزرگ است و حسابرسی قیامت را آسان می‌کند.

۳- فرزندان! انسان باید در پرداخت صدقه قصد قربت داشته باشد، یعنی تنها برای رضای خدا آن را پردازد و از هرگونه ریا و خودنمایی به دور باشد.

۴- بازپس گرفتن صدقه داده شده جایز نیست.

۵- بهتر است صدقه را پنهانی بدهند مگر آنکه بخواهند دیگران هم تشویق شوند.

۶- گدائی کردن و رد کردن گدا (چیزی به او ندادن)، هر دو مکروه است.^۲

پاسخ دهید: پس گرفتن صدقه چه حکمی دارد؟

۱. توضیح المسائل، مسأله ۱۳۵ تا ۱۳۷؛ العروة الوثقی، ج ۱، مسأله ۱۸۹ تا ۱۹۱.

۲. تحریر الوسیله، امام خمینی رحمته الله علیه، ج ۲، ص ۹۰ تا ۹۲، مسأله ۱-۱۰.

پاسخ دهید: آیا می‌دانید که چرا در حال نماز نباید به دیگران سلام کرد ولی سلام دیگران را باید جواب داد؟

درس دوم: احکام قرآن

۱- قرآن همیشه باید پاک و تمیز باشد و نجس کردن خط و ورق قرآن، حرام است و اگر نجس شود باید فوراً آن را آب کشید.

۲- رساندن جایی از بدن به نوشته قرآن برای کسی که وضو ندارد حرام است.

۳- در نوشته قرآنی فرقی بین آیات و کلمات بلکه حروف و حتی حرکات آن نیست.

۴- در چیزی که قرآن بر آن نوشته شده است، بین کاغذ و زمین و دیوار و پارچه، فرقی نیست.

۵- اگر نوشته قرآنی در قرآن هم نباشد، لمس کردن آن حرام است.

۶- دست کشیدن به نوشته قرآن از پشت شیشه یا پلاستیک نازک اشکال ندارد.

۷- دست کشیدن به ترجمه قرآن اشکالی ندارد مگر اسم خداوند مانند کلمه «خدا» که بدون وضو دست کشیدن به آن حرام است.^۱

درس سوم: احکام صدقه